

# FAGUS rådgivning - for deg som jobber med uterom og utemiljøer

FAGUS er en ideell organisasjon som jobber for kunnskap til alle som jobber med uterom og utemiljøer.

FAGUS rådgivning hjelper aktører i bransjen med svar på utfordrende (og ikke-utfordrende) spørsmål.

Kunnskap fra 33 rådgivere som er ledende på sine fagfelt, og som svarer på spørsmål om grøntanlegg.

FAGUS-abonnenter får tilgang til svar som er gitt tidligere, eller mulighet for å stille nye spørsmål.

# Du kan spørre...



Erik Jøner om Jord, miljøgifter og forurensning



Astrid Skrindo om Naturlig revegetering og naturrestaurering, og fremmede arter

# Håndtering av masser med fremmede arter

## **Spørsmål:**

Vi har et område hvor det skal graves og kjøres bort masser med kanadagullris, vinterkarse og russekål. Hvor dypt må vi grave før vi kommer til masser som ikke er infisert av disse plantene? Må massene da deponeres i varig deponi?

# Håndtering av masser med fremmede arter

## **Svar fra Astrid Skrindo, FAGUS-rådgiver innen fremmede arter:**

Dessverre er ikke svaret helt enkelt. FAGUS fakta om massehåndtering som ble oppdatert i 2020 (se link) kan sees i sammenheng med

sammenstillinger om massehåndtering som Sweco skrev for Miljødirektoratet i 2018 (se link).

Russekål er den vanskeligste av disse tre. Den har en dyp pælerot som kan gi opphav til nye individer. Det vil si at massene både med frø og pæleroten må med.

For å få med frøene, så anbefales det å fjerne 20 cm. Men Russekål kan ha svært dype røtter. -Helt ned til 1,5 m er kjent. Hver bit av disse røttene kan bli nye individer. MEN: Det blir enorme mengder masser hvis du følger føre-var-prinsippet her om 1,5m. Det er ikke sikkert at russekålen har så dype røtter i ditt tilfelle, for det avhenger av jordforholdene. Er de mulig, bør du derfor sjekke hvor dype røtter russekålen er og/eller avgrense det område som disse faktisk vokser. De andre artene har relativt grunt rotsystem, så 20 cm bør være tilstrekkelig.

Angående lagring i varig deponi: nei

Disse massene kan bli utgangspunkt for god jord. Du bør derfor tilstrebe å bruke massene og/eller levere de til noen som kan behandle de og resirkulere jorden.

Forsøk viser gode resultater ved varmebehandling.

# Du kan spørre...



Kristian Nyvoll om plantevalg for **Nord-Norge**



Anette Sundbye om skadedyr

# Avklaring om skadedyr:

## Spørsmål:

Har bjørkebladspirea og en annen type spirea som er angrepet av det jeg regner med er bladveps. I løpet av helga er nesten alt bladverk borte, og jeg finner kun noen små grønne larver igjen. Antar de er i ferd med å puppe seg ned i jorda. Jeg vet det har vært et problem i nærheten også, og der sprøytes det nok mot det hver vår. Jeg ønsker å unngå sprøytemiddel om mulig. Hva gjør jeg nå? Hvor langt ned i jorda går larvene? Hvordan kan jeg forsøke å unngå dette neste år? Bør jeg klippe ned buskene helt nå, evt. hvordan? De var uansett ustelt og ulik høyde før angrepet. Jeg har en heater som kanskje kan brukes til å ta knekken på puppene i jorda? Det er ikke bra at det ser slik ut ved inngangen, men usikker hva jeg skal gjøre.

I tillegg var det noe ugras som hadde fult av bladlus egg på seg inni hekken. Burde jeg fjerne dette fordi lusa kan gå på hekken også eller bør jeg la det ligge i hekken for å mate rovinsekt?



## Svar fra Anette Sundbye, rådgiver innen Skadedyr:

Det er antakelig angrep av spirebladveps (Nematus spiraeae). Det er flere som har meldt inn angrep av denne arten i år.

Se mer informasjon om spirebladveps her (se link).

Se ellers avsnittet om bekjempelse i artikkelen om lindebladveps, som også kan være effektive mot spirebladveps (se link).

Det er ukjent hvor langt ned i jorda larvene kryper og forpupper seg, men det er vanligvis kun i det øverste jordlaget eller strøsjiktet. Det er også ukjent om varme/damp kan fungere mot puppene i jorda, men det er verdt et forsøk.

Det er et drastisk og arbeidskrevende tiltak å beskjære eller i verste tilfelle fjerne vertsplantene til skadedyr, men da vil angrepet etter hvert forsvinne fra området. Husk at slike angrep kan variere fra år til år, ift. naturlige populasjonssvingninger pga. klimaforhold, naturlige fiender, osv. Planter kan også utvikle et forsvar og overleve skadedyrangrep, men hvis det er større angrep som har pågått over flere år og plantene er svekket/ stygge, så er det best å beskjære plantene og fjerne/ destruere alle synlige larver og pupper. Bladlus er vanligvis vertsspesifikke, men kan i enkelte tilfeller ha flere vertsplanter. En bladlusart som lever på ugras angriper sannsynligvis ikke spirea, men bladlusarten må i så tilfelle identifiseres for å avklare om det er tilfelle. Bladlus kan være mat for rovinsekter, men det er ikke dermed sagt at rovinsekter mot lus er effektive mot bladveps.

# Du kan spørre...



Bente Mortensen om praktisk veiledning i miljø- og klimaspørsmål tilknyttet grøntanlegg



Inger Sundheim Fløystad om **Ugras**



Ingrid Klingberg om NS3420-K



# Avklaringer i NS3420-beskrivelser:

## **Spørsmål:**

Hvilken kode og post kan egne seg for å beskrive drift av et regnbed?

## **Svar fra Ingrid Klingberg, Rådgiver innen NS3420-K:**

Det finnes dessverre ikke egne poster for skjøtsel og drift av spesielt regnbed. Jeg foreslår at du velger poster under ZK2 Skjøtsel av park og grøntanlegg, som passer til plantevalget dere har og så eventuelt kompletterer med poster under f.eks ZK5.2 Drift og vedlikehold av installasjoner for park- og landskapsområder, for eventuelle installasjoner.

# Du kan spørre...



Isabella Børja om **plantesykdommer**



Inger Hilmersen om valg, etablering og skjøtsel av **busker og klatreplanter**. Og om **praktisk grøntanleggsforvaltning**



Kristin Moldestad om valg, skjøtsel og etablering av **trær**

# Råd fra en arborist underveis i planleggingsprosessen:

## **Spørsmål:**

For å minimere innsyn fra vårt prosjekt til en ny vei skal det etableres skogsvegetasjon i vegskråninger. Hvor store kan trærne være uten at de trenger mye etableringsvedlikehold? Det vil bli mange trær. Er det best å gå for pisk? eller bør vi ha større trær enn det?

## **Svar fra Kristin Moldestad, FAGUS-rådgiver innen trær - Valg etablering og skjøtsel:**

For å få en vellykket etablering bør det vannes og arealet bør skjøttes til trærne er etablert. Godt vedlikehold de tre første årene betyr mye for hvor vellykket planting blir og vil bidra til å holde andre arter som tar næring fra trærne unna (invasive arter som bringebær, nesle og fremmede arter).

Det kan være fornuftig å plante inn pisk, da kan dere plante tett og legge inn at området tynnes (endel trær fjernes) dersom alle trærne etablerer seg. Det kan hende tynning ikke er nødvendig og at det blir en naturlig tynning. Et alternativ er å plante inn noen store trær for å få en raskere skjerm. Etter fem år vil trolig piskplantingene ta igjen de store trærne i vekst og utvikling.

Det lønner seg å plante inn trær som dere vet trives i området. Bruk gjerne flere arter. Et alternativ til planting er å la frø fra skogene rundt etablerer seg – det tar noe lenger tid og kan se litt rufsete ut en 5 års periode, men kan bli vel så fint på sikt. Håper svaret kan hjelpe dere videre i prosjektet



Wenche Dramstad om landskapsøkologi



Pernille Leivestad om **urbant landbruk**



Nils Skaarer om valg, etablering og skjøtsel av norske naturplanter

# Tips til plantevalg

## **Spørsmål:**

Har du noen gode forslag på høye stauder som skal brukes for skjerming i anlegg i oslo området. Varierende solforhold.

Ønsker typer som er hurtigvoksende/ eller kan kjøpes store. Ser for meg 120cm og høyere og med god skjermende effekt. Gjerne blomstrende og som står seg fint så lenge som mulig i sesongen.

Tenker en mulig kombinasjon mellom stauder og prydgress.

På forhånd takk.

## Svar fra Nils Skaarer, FAGUS-rådgiver innen norske naturplanter, valg, etablering og skjøtsel:

Det er ganske mange arter å velge i. Har tatt med et knippe hvor maksimal høyde er oppgitt (ca), med noen kommentarer.

Aster novi-belgii Virginiaaster 120 cm sein blomstring, lett for å velte

Aster novae-angliae Kleimeaster 150 cm meget stein blomstring, står godt

Crambe cordifolia Strandkål 200 cm litt grov plante som liker sand, kanskje ikke i handel

Delphinium Praktridderspore 180 cm står ganske godt

Dryopteris filix-mas Ormetelg 100 cm bregne som tåler mye tørke og skygge

Echinops bannaticus Grå kuletilstel 120 cm står godt

Eupatorium purpurea Storhjortetrøst 250 cm står godt sein blomstring, finnes også flekkehjortetrøst som er litt lavere

Euphorbia palustris Strandvortemelk 120 liker best litt fuktige forhold, ikke i handel men flott plante

Filipendula kantschatica Kjempemjødurt 200 trenger litt fuktige forhold

Gillenia trifolata Trebladgillenia 100 cm står meget godt, fin høstfarge ikke så mye blomstring

Ligularia dentata Breinøkketunge 120 Ligularia-artene er vedlig fine å bruke, men må ha litt fuktige forhold

Ligularia hessei Praktnøkketunge 150

Ligularia stenocephala Søylenøkketunge 150

Lythrum salicaria Kattehale 100 cm lang blomstring, står godt, elsker fuktighet, men kan greie seg i vanlig jord

Rheum palmatum Prydrabarbra 200 cm meget kraftig

Rudbecika nitida Glanssolhatt 220 cm blomstrer seint, står ganske bra

Telekia speciosa Prakttelelia 200 meget kraftig staude

Veronica virginica (Veronicastrum virginicum) Kransveronika 130 cm flott staude, sein blomstring, insekter

Calamagrostis acutiflora Hagerørkvein 200 cm står meget godt gjennom vinteren

Glyceria maxima 200 cm kraftig, men trenger fuktighet

Miscanthus sinensis Silkekinagras 200 cm mange sorter å velge i, noen blomstrer svært seint

Phalaris arundinacea Strandrør 120 cm sprer seg noe, men står godt

# Du kan spørre...



Tanaquil Enzensberger om naturområder, skjøtsel og resturering av kulturlandskap, og naturmangfold og økologiske hensyn



Bente Mortensen om Praktisk veiledning i miljø- og klimaspørsmål tilknyttet grøntanlegg



Agnar Kvalbein om **gressarealer**

# Kjapp avklaring om tidspunkt for såing av rødkløver

## **Spørsmål:**

Vil rødkløver overleve vinteren om man sår den nå (slutten av august/starten av september), eller bør man vente til våren?

## **Svar fra Agnar Kvalbein, rådgiver innen Gressarealer:**

Rødkløver kan sås nå.



# Du kan spørre...



Bjørn Anders Fredriksen om historiske hageanlegg



Renè Kierstein om **steindekker:**

# Tips om restlager av stein

## **Spørsmål til Renè Kierstein, FAGUS-rådgiver innen Steindekker:**

Vi er på leit etter restlager av granittstein til et steindekke. Vi ønsker å spørre flere lager for best sannsynlighet til å finne det uttrykket i steinen vi ønsker. Vi vet ikke hvem som kan spørres om dette, og lurer på om du kan hjelpe oss med hvem man kan spørre? Vi har allerede spurt Evje granitt AS og Beer sten AS. Hvis det er av betydning så er det et krav om at det skal være steinblokker med 10 cm tykkelse. Vi kan blande ulike typer granitt som et lappeteppe.

## **Utfall:**

Renè kom med forslag til noen som hadde stein liggende, men det endte med at de fant steinrester et annet sted, og valgte å gå for dem.

# Du kan spørre...



**Knut A. Thorvaldsen** Material - og konstruksjonsvurderinger, og belegninger - Kant, mur



**Trine Presterud** om Universell utforming

# Sikre universell utforming:

## **Spørsmål:**

Ved spørsmål om UU er tilstrekkelig hensyntatt svarer prosjekterende at TEK17 kun er veiledende og at det ikke foreligger spesifikke krav til privat bolig med hensyn til ledelinje.

Hva kan vi forvente oppfylt ved bestilling av tiltak i henhold til preakseptert ytelse på taktil merking?

## **Svar fra Trine Presterud, FAGUS-rådgiver innen Universell utforming:**

Det er krav til universell utforming av uteoppholdsareal dersom det opparbeides et uteareal for allmennheten i tilknytning til småhusene/boligene. Da er det også krav til gangatkomst til uteoppholdsarealet som i følge §8-7 skal ha visuell og taktil avgrensning. Som preakseptert ytelse står det videre: Gangatkomsten må være synlig i terrenget, med luminanskontrast 0,4 mot tilstøtende areal.

Det må være mulig å kjenne avgrensingen på gangatkomsten med føttene eller med mobilitetsstokk.

Kantstein kan være en taktil og visuell avgrensning når den har en annen struktur som er følbart, og har en annen farge enn dekket på gangatkomsten og tilstøtende areal.

Der det ikke settes kantstein må det være avstand mellom veikant og eventuell grøft.

Dersom det ikke opparbeides noen felles uteoppholdsareal for boligene er det kun krav om trinnfrihet og stigningsforhold på gangatkomsten til boenheten og ingen krav om ledelinjer eller visuell og taktil avgrensning.

# Lær mer om FAGUS-rådgivere og muligheten for å bli FAGUS-abonnet på FAGUS.no. Eller snakk med oss:

## Bli abonnent

### Velkommen som abonnent i FAGUS rådgivning!

FAGUS Rådgivning holder deg og virksomheten oppdatert på seneste kunnskap.

Bruk FAGUS som sparringspartner i prosjekter.

Knytt kontakt med landets fremste eksperter innenfor sitt fagfelt.

Det finnes ikke dumme spørsmål bare gode – Vi har svaret!

FAGUS tilbyr flere abonnementsordninger tilpasset ulike behov. Oversikt og priser ligger i nedtrekkmenyen under fanen [Om FAGUS Rådgivning](#).

Før du registrerer deg eller virksomheten ber vi at du leser vedlagt pdf: [«Slik fungerer FAGUS Rådgivning»](#)

Påkrevde felter er merket med \*

Navn på virksomhet \*

---

#### Relaterte filer

- [Slik fungerer FAGUS Rådgivning](#)



Lær mer om FAGUS-rådgivere og muligheten for å bli FAGUS-abonnet på [FAGUS.no](https://www.fagus.no).  
Eller snakk med oss:



Daglig leder:  
Mari Myhre

